

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-83>

УДК 657; 338

ВИЯВЛЕННЯ ШАХРАЙСТВА НА ПІДПРИЄМСТВІ: АЛГОРИТМ ДІЙ ТА ОЗНАКИ, ЯКІ ВКАЗУЮТЬ НА ЗНАЧНИЙ РИЗИК НАЯВНОСТІ ШАХРАЙСЬКИХ ДІЙ

DETECTION OF FRAUD IN THE COMPANY: ALGORITHM OF ACTIONS AND SIGNS THAT INDICATE A SIGNIFICANT RISK OF THE PRESENCE OF FRAUDULENT ACTIONS

Стецюк Ольга Ярославівна

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-9589-3903>

Чубай Володимир Миколайович

кандидат економічних наук, доцент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1641-1085>

Stetsiuk Olha, Chubai Volodymyr

Lviv Polytechnic National University

В статті досліджено ознаки, що вказують на значний ризик наявності фінансово-економічного шахрайства на підприємстві зважаючи на інституційні особливості підприємства і стан його діяльності, макро та глобального середовища. У статті запропоновано перелік питань, дослідивши які аудитор зможе встановити рівень ризику наявності шахрайства в розрізі рівнів управлінського персоналу та тих, кого наділено найвищими повноваженнями, інших працівників підприємства, контрагентів, тощо. Також в статті запропоновано методику оцінювання загального ризику наявності фінансово-економічного шахрайства на підприємстві, і зокрема алгоритм оцінювання рівня ризику шахрайства і виявлення шахрайських дій.

Ключові слова: аудит, шахрайські дії, оцінювання ризику шахрайства.

The article examines indicators that indicate a significant risk of financial fraud on a company, taking into account its institutional peculiarities and the state of its activities, macro and global environment. The following can be attributed to the indicators that indicate the threat of fraudulent activities on the company based on its institutional peculiarities and the state of its activities: organizational and legal structure and form of ownership of the enterprise, place of registration and separate subdivisions, the state of the company's activities. The article also identifies indicators based on macro and global environment conditions, including economic, legislative and regulatory, scientific and technical, natural, social and demographic indicators. The article proposes a list of questions that, once explored, will enable the audience to determine the level of risk of fraudulence concerning the management personnel and owners, employees of various departments of the enterprise, and counterparties. Additionally, the article offers a methodology for evaluating the overall risk of financial fraudulence in the enterprise. In particular, the revised ISA 315 standard now requires the quantitative evaluation of audit risk, and our developed methodology will enable auditors to effectively fulfill this requirement. The methodology for evaluating the overall risk of financial fraudulence in the enterprise is based on the analysis of various factors, including institutional peculiarities of the enterprise, its operational status, macro and global environment, and internal factors, such as the level of effectiveness of internal control and risk management. The risk assessment is conducted by analyzing specific indicators and signs that point to the possibility of fraudulence. The results of the evaluation enable the establishment of the overall risk level and the implementation of measures to reduce its impact on the enterprise. The article also developed an algorithm for assessing the level of fraud risk and detecting fraudulent activities. To simplify the selection of audit procedures, the algorithm for identifying fraud risks in the enterprise includes testing based on questions and takes into account macro and global environmental factors as well as institutional peculiarities of the enterprise.

Keywords: audit, fraudulent actions, fraud risk assessment.

Постановка проблеми. На сьогодні в аудиторській практиці залишаються невирішеними методичні проблеми ідентифікації та оцінювання рівня ризику наявності шахрайства на підприємстві. Зокрема недостатньо враховується вплив на цей ризик умов макро і глобального середовища, стану галузі в якій функціонує підприємство і його інституційних особливостей. Також не визначений чіткий алгоритм дій виявлення ризику наявності шахрайства на підприємстві, враховуючи особливості вітчизняного законодавства і вимоги міжнародних стандартів аудиту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями, пов'язаними з виявленням фінансово-економічного шахрайства на підприємстві, оцінюванням ризиків виникнення шахрайських дій та протидією таким діям, досліджували такі науковці як: Каменська Т. [1], Климко Т. та Мельник О. [2], Хамига Ю. [3], Кізіма Т. [4], Бура О. та Добровольська І. [5], Возняк Г. [6], Клапків Ю. [7, 8], Шевцов В. [9]. Вони розробляли методи та підходи до виявлення та запобігання фінансово-економічного шахрайства на підприємстві, а також вивчали причини та наслідки таких дій. В результаті їхніх досліджень були запропоновані різноманітні рекомендації та заходи для забезпечення ефективного управління фінансами та запобігання шахрайським діям на підприємстві.

Відповідно до дослідження, проведеного міжнародною компанією «PricewaterhouseCoopers», до ТОП-5 економічних злочинів та шахрайств за 2020 р. входять незаконне привласнення активів, хабарництво та корупція (в Україні 47% опитаних підприємств та організацій стикалися з незаконним привласненням та хабарництвом й корупцією), шахрайство з боку клієнтів, кіберзлочини, шахрайство у закупівлях (31% опитаних підприємств стикалися з цими видами шахрайства) [10]. Суттєвий внесок у дослідження чинників, які збільшують ризик наявності шахрайських дій на підприємстві, робить Асоціація сертифікованих фахівців з розслідування шахрайства (ACFE). Виходячи з її дослідження «Report to the Nations» за 2022 р. можна простежити, що найбільш вразливими до вчинення шахрайства є банківська сфера та сфера фінансових послуг, урядові структури та сфера державного управління, виробничі підприємства, сфера охорони здоров'я та енергетична галузь [11].

Мета дослідження полягає у визначенні ознак, які вказують на ризик наявності шахрайських дій на підприємстві та розробленні методики оцінювання рівня цього ризику.

Основний матеріал. Для визначення ризику наявності шахрайства на підприємстві ми пропонуємо скористатися розробленою нами методикою, яка передбачає ідентифікацію та визначення рівня ризику наявності шахрайства на підприємстві в розрізі рівнів управлінського персоналу та тих, кого наділено найвищими повноваженнями, інших працівників підприємства, третіх сторін (в т.ч. контрагентів). При цьому наша методика враховує також інституційні особливості підприємства і стан його діяльності, а також стан макро і глобального середовища в контексті впливу на ризик виникнення шахрайських дій. У таблицях 1–5 наведено перелік питань для визначення ризику наявності шахрайства на підприємстві, а також для визначення рівня можливостей для здійснення шахрайських дій, встановлення мотивів різних суб'єктів і виявлення виправдань таких дій. Ми рекомендуємо використовувати метод тестування, що є найпоширенішим у практиці аудиту. Зокрема можна застосовувати метод з відповідями «так»/«ні» у табл. 1–5 за умови, що відповідь «так» означатиме зростання загрози наявності шахрайства на підприємстві. Проте можна використовувати будь-які інші методи з описом варіантів, відповідей, виставленням балів тощо. Також залежно від ситуації можна збільшувати перелік запитань у таблицях 1–5.

Позитивна відповідь на вищенаведені питання з табл. 1 свідчить про збільшення ризику виникнення шахрайських дій на підприємстві на рівні управлінського персоналу та тих, кого наділено найвищими повноваженнями. До прикладу наявність пропорційної залежності між квартальними чи річними фінансовими результатами діяльності підприємства та оплатою праці чи розміром бонусів керівників може спричинити маніпулятивне завищення відповідними працівниками величини прибутку в кінці звітних періодів.

Наявність позитивних відповідей («так») на наведені в табл. 2 питання характеризує суттєве збільшення ризику виникнення шахрайства, зокрема й вчиненого працівниками відповідних відділів. Тому аудитору варто ретельно проаналізувати результати вищенаведеного тестування, адже від цього залежить вибір та коригування ним подальших аудиторських процедур.

Як видно з питань, наведених в табл. 3, збільшення ризику виникнення шахрайства на підприємстві може бути також пов'язаним з діями з боку контрагентів підприємства або ж спільними діями за попередньої змови. До

Таблиця 1

Питання для ідентифікації ризику наявності шахрайства на підприємстві в розрізі рівнів його управлінського персоналу і власників (R₁)

Ті, кого наділено найвищими повноваженнями та управлінський персонал різного рівня на підприємстві	Питання
Власники підприємства	<p>Чи є негативна інформація щодо чесності власників (кримінальні справи тощо)?</p> <p>Чи належить одному або декільком власникам (з багатьох) велика частка статутного капіталу (контрольний пакет акцій тощо)?</p> <p>Чи займають власники підприємства ключові посади вищого керівництва підприємства (директора, головного бухгалтера тощо)?</p> <p>Чи є відносини між власниками підприємства напруженими або конфліктними?</p> <p>Чи є родинні зв'язки між окремими власниками підприємства, або родинні зв'язки з представниками вищого керівництва підприємства чи керівництва ключових контрагентів?</p>
Вищий управлінський персонал	<p>Річні фінансові результати діяльності підприємства прямо впливають (згідно KPI) на оплату праці й бонуси вищого управлінського персоналу?</p> <p>Чи з боку власників підприємства здійснюється надмірний тиск на вищий управлінський персонал щодо виконання планових контрольних показників діяльності підприємства?</p> <p>Чи підпорядковується відділ внутрішнього аудиту вищому управлінському персоналу?</p> <p>Чи є напруженими взаємовідносини між вищим управлінським персоналом та теперішніми або попередніми незалежними аудиторами (керівництвом відповідних аудиторських фірм)?</p> <p>Чи впроваджувались суттєві сумнівні зміни в облікових оцінках на підприємстві?</p>
Управлінський персонал середньої ланки	<p>Квартальні та річні фінансові результати діяльності підприємства впливають (згідно KPI) на оплату праці та бонуси управлінського персоналу середньої ланки?</p> <p>Чи з боку вищого керівництва здійснюється надмірний тиск на середню ланку управлінського персоналу щодо виконання планових контрольних показників діяльності підприємства?</p> <p>Чи є неефективним або відсутнім внутрішній контроль з боку середньої ланки управлінського персоналу?</p> <p>Чи відбувалися протягом звітного року неочікувані зміни у складі середньої ланки управлінського персоналу, включаючи раптові звільнення основних керівників даної ланки?</p> <p>Чи мають місце родині чи інші тісні зв'язки між управлінським персоналом середньої ланки, вищим керівництвом і управлінським персоналом нижчої ланки?</p>
Управлінський персонал нижчої ланки	<p>Чи відмовляється управлінський персонал надавати доступ до певної інформації за запитом аудитора або ж блокує здійснення певних аудиторських процедур?</p> <p>Чи є затримки з боку управлінського персоналу при наданні інформації за запитом аудитора?</p> <p>Чи мають працівники управлінського персоналу нижчої ланки доступ до інформаційних систем і облікових записів, що несумісний з доступом, необхідним для виконання їх обов'язків?</p> <p>Чи відбувалися протягом звітного року неочікувані зміни у складі нижчої ланки управлінського персоналу, включаючи раптові звільнення з різних причин?</p> <p>Чи є неефективним внутрішній контроль (або відсутнім) з боку управлінського персоналу нижчої ланки за різними аспектами операційної щоденної діяльності підприємства?</p>

Джерело: сформовано авторами

Таблиця 2

**Питання для ідентифікації ризиків шахрайства на підприємстві
в розрізі працівників різних його підрозділів (R₂)**

Підрозділи підприємства	Питання
1	2
Працівники відділу збуту	Чи є родинні зв'язки між працівниками відділу збуту підприємства та відповідними представниками його основних покупців і замовників продукції, робіт і послуг?
	Чи є непоодинокі випадки неналежного надання доступів до різних опцій інформаційних систем підприємства і затвердження операцій неуповноваженими на це особами?
	Чи є непоодинокі випадки несвоєчасного або неприйняттого документування операцій зі збуту продукції, товарів, надання послуг?
	Чи є випадки суттєвої невідповідності зазначеної в договорах вартості товарів, робіт чи послуг їх ринковій ціні?
Працівники фінансового відділу	Чи мають місце родинні зв'язки між управлінським персоналом та працівниками фінансового відділу?
	Чи має місце висока плинність кадрів фінансового відділу?
	Чи є високо ризикові фінансові операції, в тому числі пов'язані з фінансовими інвестиціями?
	Чи є значні особисті фінансові зобов'язання у працівників фінансового відділу (наприклад непогашені кредити на великі суми, час повернення яких незабаром настає або ж розмір яких не релевантний до зарплат відповідних працівників)?
	Чи є операції, що не мають очевидної економічної вигоди на момент здійснення?
	Чи є фінансові операції складними по суті або незвично великими за сумами?
Працівники бухгалтерії	Чи є родинні зв'язки між управлінським персоналом та працівниками бухгалтерії?
	Чи є висока плинність кадрів працівників бухгалтерії?
	Чи наявні значні штрафи за порушення щодо ведення обліку, подання звітності і сплати податків?
	Чи є непоодинокі випадки несвоєчасного відображення в обліку господарських операцій?
	Чи є невідповідність між посадами бухгалтерів та їх професійно-кваліфікаційним рівнем, стажем?
	Чи є значні особисті фінансові зобов'язання у працівників бухгалтерії?
	Чи є нетипові для підприємства господарські операції на кінець звітного періоду?
	Чи не дотримуються терміни і порядок проведення інвентаризації на підприємстві?
	Чи є невідповідність наказу про облікову політику специфіці діяльності підприємства та умовам його функціонування тощо?
	Чи є необгрунтованими чи документально непідтвердженими різного роду виплати працівникам підприємства?
Працівники виробничого відділу	Чи є неналежними заходи захисту запасів та основних засобів від розкрадання чи незаконного використання?
	Чи є значні обсяги втрат від браку у виробництві?
	Чи є застарілою документація щодо виробничого процесу і формування собівартості продукції?
	Чи є невідповідності між кількістю працівників, рівнем автоматизації виробництва, масштабами діяльності підприємства?

Продовження Таблиці 2

1	2
Працівники відділу кадрів	Чи є внутрішній контроль за роботою відділу кадрів недостатнім або неефективним?
	Чи є неналежним відбір кандидатів на ключові посади підприємства, в т. ч. з правом підпису важливих фінансових документів?
	Чи є відсутньою важлива кадрова документація, або ж є не до кінця оформленою чи неправильно сформованою?
Працівники служби охорони	Чи є недостатньою кількість працівників служби охорони підприємства?
	Чи є в працівників служби охорони шкідливі звички, що можуть вплинути на виконання обов'язків?
	Чи є значні особисті фінансові борги у працівників служби охорони?
Працівники відділу інформаційного забезпечення	Чи мають працівники відділу інформаційного забезпечення права доступу, що перевищують права, необхідні для виконання ними своїх обов'язків?
	Чи є неналежними заходи контролю доступів до автоматизованих записів, інформаційних систем тощо?
	Чи використовується неліцензійне програмне забезпечення (ПЗ) чи ПЗ країни-агресора?
	Чи є проблеми у вчасному оновленні ПЗ, зміні, зберіганні і використанні електронних цифрових підписів тощо?
	Чи є безконтрольним процес внесення власними чи сторонніми програмістами змін в інформаційні системи підприємства, в т. ч. у бухгалтерські програми?
	Чи були протягом звітного року встановлені нові, достатнім чином не перевірені, інформаційні системи, пов'язані зокрема з обліком, звітністю, фінансами, антивірусні програми тощо?

Джерело: сформовано авторами

прикладу якщо є серед договорів з постачальниками економічно необґрунтовані або заздалегідь не вигідні угоди, то це збільшує ризик того, що підприємство зумисне завищує свої витрати або ж здійснює маніпуляції з податковим кредитом з ПДВ.

Також під час оцінювання ризику наявності шахрайства на підприємстві важливо використовувати табл. 4 та 5.

На ризик наявності шахрайських дій на підприємстві можуть також впливати його інституційні особливості. До прикладу коли існує ймовірність втрати цілих сегментів бізнесу або загроза безперервності діяльності підприємства відповідні особи можуть завищувати кварталні чи річні фінансові результати, щоб цього уникнути.

Як бачимо, ознаками, які вказують на загрозу появи на підприємстві шахрайських дій можуть бути: надмірно ускладнена та нелогічна організаційна структура; багаторазові зміни організаційно-правової форми протягом невеликого періоду часу; відсутність підрозділу внутрішнього аудиту або неефективність його функціонування (до прикладу

чисельність працівників даного підрозділу не співвідноситься з розмірами підприємства і масштабами його діяльності) тощо. Також важливо звернути увагу на організаційно-правову форму підприємства. Згідно досліджень ACFE «Report to the Nations» за 2020 р. 44% інцидентів шахрайства вчинялися на підприємствах з приватною формою власності, 26% – у публічних компаніях, 16% – державних, 9% – неприбуткових організаціях та 5% на підприємствах інших організаційно-правових форм господарювання [12].

На основі вищенаведених табл. 1-5 аудитор зможе визначити ризик наявності шахрайства в розрізі рівнів управлінського персоналу та тих, кого наділено вищими повноваженнями, інших працівників підприємства, контрагентів тощо. Для визначення загального ризику наявності шахрайських дій на підприємстві пропонуємо використовувати табл. 6.

Під час оцінювання ризику наявності шахрайства на підприємстві та виявлення шахрайських дій у його діяльності, обліку і звітності, пропонуємо використовувати розроблений нами алгоритм (рис. 1).

Таблиця 3

**Питання для ідентифікації ризиків шахрайства на підприємстві
в розрізі його контрагентів (R₃)**

Контрагенти	Питання
Постачальники	Чи є серед постачальників ті, що мають реєстрацію, або здійснюють свою діяльність на території держав, що не виконують чи неналежним чином виконують рекомендації міжнародних чи міжурядових організацій, що протидіють економічній злочинності?
	Чи є непоодинокі випадки коли ретельно не перевіряються постачальники підприємства з якими укладаються договори на значні суми чи багато договорів, особливо із передбаченими значними санкціями до підприємства за порушення умов договорів?
	Чи є серед договорів з постачальниками економічно необґрунтовані або заздалегідь збиткові угоди?
	Чи є відносно великим відсоткове співвідношення постачальників, які є ФОП, до усіх постачальників підприємства?
	Чи є договори з постачальниками (підрядниками) щодо купівлі виробничих запасів, товарів або отримання послуг чи робіт, які не пов'язані з діяльністю підприємства?
	Чи є договори на купівлю товарів або отримання послуг (робіт) високої вартості без чіткого обґрунтування їх економічної доцільності?
Покупці та замовники	Чи є серед замовників та покупців ті, що мають реєстрацію, або здійснюють свою діяльність на території держав, що не виконують чи неналежним чином виконують рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, що протидіють економічній злочинності?
	Чи є серед договорів з покупцями і замовниками економічно необґрунтовані або ж заздалегідь збиткові угоди?
	Чи є угоди укладені між підприємством та замовниками щодо послуг і робіт, які не належать до сфери його діяльності або ж на умовах, які по суті не можливо вчасно чи в повній мірі виконати?
	Чи є угоди укладені з клієнтами щодо продажу товарів або надання послуг за цінами суттєво нижчими за ринкові?
	Чи протягом звітного періоду були операції за договорами, умови яких суттєво змінювалися до завершення терміну їх дії?
Посередники	Чи є серед посередників ті, для залучення яких не має чіткого бізнес-обґрунтування?
	Чи залучає підприємство аналітиків, консультантів, кредиторів та інших третіх сторін для досягнення агресивних або нереалістичних прогнозів?
Інвестори	Чи чинять інвестори суттєвий тиск на управлінський персонал щодо покращення показників інвестиційної привабливості підприємства?
	Чи має місце надходження інвестицій від сумнівних іноземних інвесторів чи інвесторів, внесених в санкційні списки США, ЄС тощо?
Банківські установи	Чи відкриті рахунки підприємства у фінансово-ненадійних комерційних банках чи банках, вищий управлінський персонал яких підозрюється в шахрайських діях?
	Чи має родинні зв'язки управлінський персонал банку, в якому є відкриті рахунки підприємства, з управлінським персоналом підприємства?
	Чи є випадки отримання кредитів банку на умовах значно гірших за ринкові (зокрема під дуже великі відсотки з великою заставою)?

Джерело: сформовано авторами

Таблиця 4

Ознаки, що вказують на загрозу появи шахрайських дій на підприємстві, виходячи з його інституційних особливостей та стану діяльності (R₄)

Параметри	Ознаки
Організаційно-правова структура і форма власності підприємства	Організаційна структура і структура власності підприємства є нелогічною або надмірно складною (в т.ч. в аспекті важкості встановлення кінцевих бенефіціарів і типів впливу бенефіціарів на підприємство).
	Протягом звітного періоду були неодноразові зміни організаційно-правової форми підприємства, його поділ чи об'єднання, інші реструктуризації.
	Протягом звітного періоду спостерігалися підозрілі зміни у складі власників чи формі власності підприємства.
Місце реєстрації та відокремлені підрозділи	Місцем реєстрації підприємства є «офшорні зони» або ж юрисдикції із слабким корпоративним законодавством.
	Підприємство має віддалені філії чи підрозділи, що знаходяться в «офшорних зонах» або ж юрисдикціях із слабким корпоративним законодавством.
Стан діяльності підприємства	Протягом звітного періоду спостерігалися негативні зміни в галузі, в якій функціонує підприємство.
	Умови певних видів діяльності підприємства є вразливими до виникнення шахрайства.
	Бізнес-модель діяльності підприємства є вразливою до виникнення шахрайства.
	Протягом звітного періоду підприємство виходило на ринки збуту, яким притаманні високі ризики.
	Протягом звітного періоду спостерігалися кардинальні негативні зміни в логістичному ланцюзі підприємства (зокрема в частині постачання сировини, матеріалів тощо)?
	Існує ймовірність втрати цілих сегментів бізнесу або є загроза для забезпечення безперервності діяльності підприємства загалом через конфлікт між засновниками (акціонерами).
	Протягом звітного періоду суттєво змінювалася облікова політика підприємства.
	Підприємство втратило доступ до отримання кредитів на вигідних умовах.
	Підприємство використовує складні фінансові механізми та угоди для залучення позикового капіталу тощо.
	Підприємство здійснює оптимізацію оподаткування.
	Підприємство входить до складних альянсів або ж інших складних об'єднань.
	На підприємстві відсутня або низькоефективна система внутрішнього аудиту.
	Проти підприємства є судові позови від контрагентів на значні суми.
Керівництво підприємства притягувалося до адміністративної, кримінальної чи іншої відповідальності, а на підприємство накладено штрафи чи інші санкції.	
Підприємство отримало певні обмеження щодо провадження діяльності.	

Джерело: сформовано авторами

Таблиця 5

**Ознаки, що підвищують загрозу шахрайських дій на підприємстві,
виходячи з умов макро і глобального середовищ (R_5)**

Групи чинників	Ознаки
Економічні	Спостерігалася сильна економічна криза в країні чи загалом у міжнародному масштабі
	Спостерігається гіперінфляція в країні
	Масові банкрутства банків призвели до суттєвого підвищення відсотків по кредитах і спричинили дефіцит позикових фінансових ресурсів
Законодавчо-регуляторні	Відбулось суттєве посилення податкового навантаження на підприємство, що запустило масові оптимізаційні схеми оподаткування
	Певні іноземні країни застосовують жорсткі протекціоністські заходи щодо українських підприємств, конкретної галузі чи виду діяльності
	Спостерігається високий рівень корупції в органах влади і контролюючих органах
Науково-технічні	З'явилися інноваційні технології в зарубіжних країнах, які роблять відповідні види вітчизняної продукції неконкурентоспроможними
	Певні матеріали і технології завдяки новим науковим дослідженням визнані шкідливими для людини чи довкілля
Природні	Внаслідок пандемії чи природних катаклізмів поставлено під загрозу продовження діяльності підприємства
	Катастрофічне забруднення природного середовища вимагає відмовитись від старих технологій чи шкідливих матеріалів
Соціально-демографічні	Міграція працездатного населення з країни суттєво негативно вплинула на забезпеченість підприємства працівниками
	Зміна структури чи вподобань населення призвела до зменшення попиту на продукцію, роботи, послуги підприємства

Джерело: сформовано авторами

Таблиця 6

Визначення рівня загального ризику шахрайства на підприємстві

Чинники, що впливають на рівень ризику	Групи суб'єктів				
	Управлінський персонал і власники підприємства	Працівники різних підрозділів підприємства	Контрагенти підприємства	Інституційні особливості підприємства і стан його діяльності	Умови макро і глобального середовищ
Рівень складових загального ризику шахрайства на підприємстві	R_1	R_2	R_3	R_4	R_5
Рівень загального ризику шахрайства на підприємстві	$R_s = \frac{\sum_{i=1}^n R_i}{n}$				

Джерело: сформовано авторами

Висновки. Отже, розроблена нами методика оцінювання ризику наявності шахрайства на підприємстві полегшить аудиторам процес ідентифікації того на якому рівні управління чи за участі яких працівників підприємства або контрагентів потенційно могло бути

вчинене шахрайство. Ми розробили перелік питань, дослідивши які аудитор зможе встановити рівень ризику наявності шахрайства, враховуючи при цьому інституційні особливості підприємства, стан його діяльності, тенденції макро і глобального середовища.

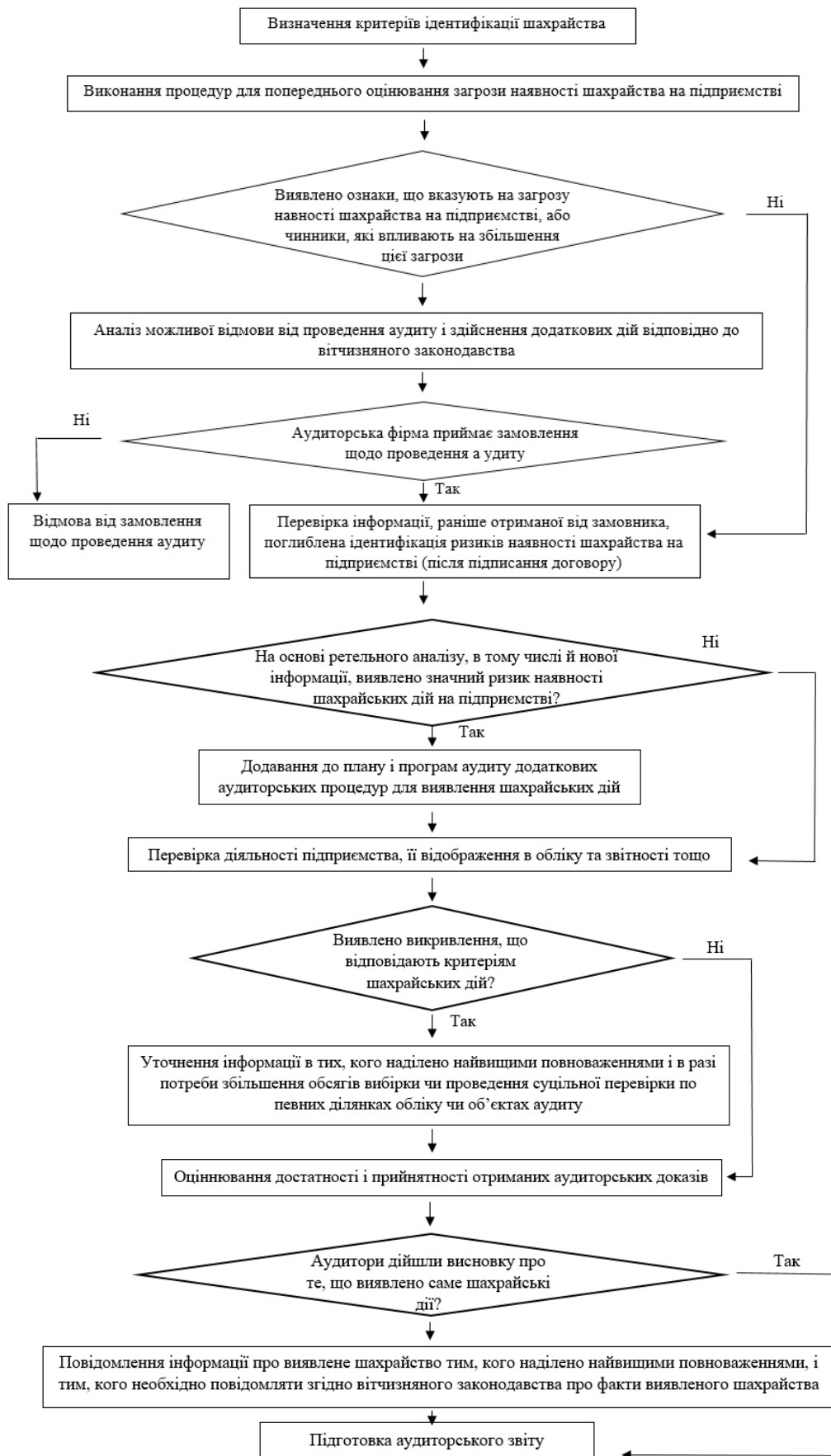

Рис. 1. Алгоритм оцінювання ризику та виявлення шахрайства на підприємстві

Джерело: сформовано авторами

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Каменська Т. Шахрайства при аудиторській перевірці. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. № 6. С. 2–7.
2. Климко Т. Ю., Мельник О. О. Корпоративне шахрайство: реалії сучасності. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2015. Вип. 2. С. 185–190. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuec_2015_2_33 (дата звернення: 22.01.2023).
3. Хамига Ю. Я. Фінансове шахрайство: критерії ідентифікації та напрями мінімізації. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 2020. 308 с.
4. Кізима Т., Хамига Ю. Фінансове шахрайство: теоретична концептуалізація та економічне підґрунтя. *Світ фінансів*. 2019. Вип. 2 (59). С. 109–123.
5. Бура О. В., Добровольська І. І. Фінансове шахрайство в Україні та заходи протидії. URL: <http://libfor.com/index.php?newsid=2879> (дата звернення: 12.10.2022).
6. Возняк Г.В. Фінансове шахрайство в бюджетній сфері: економічна сутність і різновиди. *Бізнес Інформ*. 2020. № 4 (507).
7. Клапків Ю. Аналіз соціально-економічних мотивів участі в фінансових пірамідах. *Страхова справа*. 2016. № 4 (64).
8. Клапків Ю. Конфлікт інтересів у діяльності страхових посередників. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка»*. 2017. Вип. 2 (8).
9. Шевцов, В. М. Корпоративне шахрайство в українських компаніях. *Довідник економіста*. 2019. Вип. 6. С. 64–68. URL: <https://sk.ua/wp-content/uploads/2019/06/%D0%A8%D0%B5%D0%B2%D1%86%D0%BE%D0%B2.pdf> (дата звернення: 13.10.2022).
10. PwC. Global Economic Crime and Fraud Survey 2020. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2020/gecs-ua-2020-ukr.pdf> (дата звернення: 11.10.2022).
11. Association of Certified Fraud Examiners. Report to the Nations: 2022 Global Study on Occupational Fraud and Abuse. 2022. URL: <https://legacy.acfe.com/report-to-the-nations/2022/> (дата звернення: 03.10.2022).
12. Association of Certified Fraud Examiners. Report to the Nations: 2020 Global Study on Occupational Fraud and Abuse. 2020. URL: <https://acfepublic.s3-us-west-2.amazonaws.com/2020-Report-to-the-Nations.pdf> (дата звернення: 10.09.2022).

REFERENCES:

1. Kamenska T. (2015). Shakhraistva pry audytorskii perevirtsi [Audit fraud]. *Bukhhalterskyi oblik i audyt* (6th ed., pp. 2–7) [in Ukrainian].
2. Klymko T. Yu., Melnyk O. O. (2015). Korporatyvne shakhraistvo: realii suchasnosti [Corporate fraud: modern realities]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu – Scientific Bulletin of Uzhhorod University Seriya: Ekonomika* (2nd ed., pp. 185–190). Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuec_2015_2_33 [in Ukrainian].
3. Khamyha Yu. Ya. (2020). *Finansove shakhraistvo: kryterii identyfikatsii ta napriamy minimizatsii* [Financial fraud: identification criteria and directions for minimization]. *Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia doktora filosofii za spetsialnistiu 072 «Finansy, bankivska sprava ta strakhuvannia»* (308 p) [in Ukrainian].
4. Kizyma T., Khamyha Yu. (2019). *Finansove shakhraistvo: teoretychna kontseptualizatsiia ta ekonomichne pidgruntia* [Financial fraud: theoretical conceptualization and economic background]. *Svit finansiv – The world of finance* (2nd ed., pp. 109–123) [in Ukrainian].
5. Bura O. V., Dobrovol'ska I. I. *Finansove shakhraistvo v Ukraini ta zakhody protydii* [Financial fraud in Ukraine and countermeasures]. Retrieved from <http://libfor.com/index.php?newsid=2879> [in Ukrainian].
6. Vozniak H. V. (2020). *Finansove shakhraistvo v biudzhethnii sferi: ekonomichna sutnist i riznovydy* [Financial fraud in the budget sphere: economic essence and varieties]. *Biznes Inform* (4th ed., 507 p.) [in Ukrainian].
7. Klapkiv Yu. (2016). *Analiz sotsialno-ekonomichnykh motyviv uchasti v finansovykh piramidakh*. [Analysis of socio-economic motives for participation in financial pyramids]. *Strakhova sprava – Insurance case* (4th ed., 64 p.) [in Ukrainian].
8. Klapkiv Yu. (2017). *Konflikt interesiv u diialnosti strakhovykh poserednykiv* [Analysis of socio-economic motives for participation in financial pyramids]. *Naukovyi visnyk Mukachevskoho derzhavnoho universytetu – Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Seriya «Ekonomika»* (2nd ed.) [in Ukrainian].
9. Shevtsov, V. M. (2019). *Korporatyvne shakhraistvo v ukrainskykh kompaniiakh* [Corporate fraud in Ukrainian companies]. *Dovidnyk ekonomista – Handbook of the economist* (6th ed., pp. 64–68). Retrieved from <https://sk.ua/wp-content/uploads/2019/06/%D0%A8%D0%B5%D0%B2%D1%86%D0%BE%D0%B2.pdf> [in Ukrainian].

10. PwC. Global Economic Crime and Fraud Survey 2020. Retrieved from <https://www.pwc.com/ua/uk/survey/2020/gecs-ua-2020-ukr.pdf>.
11. Association of Certified Fraud Examiners. Report to the Nations: 2022 Global Study on Occupational Fraud and Abuse. 2022. Retrieved from <https://legacy.acfe.com/report-to-the-nations/2022>.
12. Association of Certified Fraud Examiners. Report to the Nations: 2020 Global Study on Occupational Fraud and Abuse. 2020. Retrieved from <https://acfepublic.s3-us-west-2.amazonaws.com/2020-Report-to-the-Nations.pdf>.